

Aksana Danilczyk

DOI: 10.15290/bb.2019.11.05

Narodowa Akademia Nauk Białorusi

Minsk

<https://orcid.org/0000-0002-1561-588X>

Асэнсаванне прагрэсу ў беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду

У развіцці беларускай думкі 20–30-я гады вызначыліся моцным уздымам ва ўсіх накірунках, што было звязана як з развіццём і трансфармацыяй сацыяльнай структуры грамадства, так і са зменай тэхнічнага боку жыцця беларускага народа. У гэты перыяд адбываецца інтэнсіўнае засваенне вопыту замежнай культуры і яго дастасоўванне да беларускай глебы. Эканамічныя і палітычныя трансфармацыі непасрэдна ўплывалі на чалавечыя лёсы і асэнсоўваліся ў тым ліку і ў мастацкай літаратуры, у прыватнасці, паэзіі, паколькі мянялі звыклы лад жыцця і сацыяльную структуру грамадства. Праблема навукова-тэхнічнай эвалюцыі і тыя змены, якія яна выклікала ў грамадстве, стала аб'ектам увагі многіх беларускіх аўтараў таго часу, разглядалася, напрыклад, у артыкуле П. Даркевіча “Сучасныя мастацкія плыні і машына”, адлюстроўвалася ў творчасці Я. Пушчы, Т. Кляшторнага і многіх іншых аўтараў¹.

Не заставаліся па-за ўвагай беларускіх інтэлектуалаў і маральныя аспекты пераўтварэнняў, іх станоўчая або адмоўная роля ў жыцці грамадства, звязаная з паняццямі прагрэсу або рэгрэсу. Як вядома, у сацыялогіі і гісторыі пад прагрэсам разумеюць станоўчыя змены ў грамадстве. Прагрэс – гэта ацэнкавае паняцце, якое характарызуе працэс развіцця з пункту гледжання станоўчых, “жада-

¹ Гл. А. Данільчык, *Крытыка і апалагетыка цывілізацыі ў беларускай літаратуры 20–30-гадоў XX стагоддзя*, “Біаўорутеністыка Біаўостоцка” 2017, т. 9, с. 57–74.

ных” для чалавека вынікаў. У якасці агульнай філасофскай катэгорыі выкарыстоўваецца як для ўнутранай ацэнкі ўласных кагнітыўных вынікаў, так і для іх патэнцыйнай і актуальнай каштоўнасці для ўсяго грамадства. *У прынцыпе стаўленне да праблемы сацыякультурнага прагрэса абумоўлена разуменнем культуры тым або іншым аўтарам*², – адзначае В. Н. Новікаў. У якасці крытэрыяў прагрэса сучасная навука, на думку В. Н. Новікава, выяўляе асноўныя аспекты ўстойлівага развіцця грамадства, такія, як правы і свабоды чалавека; эканамічны рост; роўнасць у даходах. Аўтар таксама адзначае, што пасля Першай сусветнай вайны ўсё больш людзей сталі прэтэндаваць на многае з таго, што прапаноўвала развіццё цывілізацыі, таму змены сталі непазбежнымі.

Зноў жа, згодна з вызначэннем³, прагрэс (ад лац. “рух наперад”) – гэта пэўная скіраванасць развіцця ў бок больш дасканалага быцця; тып (форма), накірунак развіцця, якое характарызуецца пераходам ад больш нізкага да больш высокага, ад менш дасканалага да больш дасканалага. Аб прагрэсе можна гаварыць у дачыненні да сістэмы ў цэлым, да асобных яе элементаў, да структуры і іншых параметраў аб’екта, які развіваецца. Ва ўласным сэнсе слова паняцце прагрэса дастасоўваецца толькі да сферы грамадскага развіцця, аднак, тым не менш, застаецца адносным. Звычайна, выдзяляюцца дзве асноўныя формы прагрэса. Прагрэс навукова-тэхнічны (НТП) – узаемаабумоўленае, паступальнае развіццё навукі і тэхнікі, вытворчасці і сферы спажывання. Прагрэс сацыяльны – тып развіцця сацыяльнай сферы, працэс зменаў, што ў ёй адбываюцца, пад час якіх яна або яе асобныя элементы, асобныя сацыяльныя з’явы пераходзяць на больш высокую, у адпаведнасці з аб’ектыўнымі крытэрыямі, ступень, стадыю сталасці або адбываецца колькаснае нарастанне прысутных у адпаведных сацыяльных з’явах пазітыўных характарыстык⁴. Пытанне прагрэсу – гэта не пытанне чыстай тэорыі, а жыццёвае пытанне, якое датычыцца лёсу кожнага канкрэтнага чалавека і ўсяго чалавецтва.

Падзеі, якія адбываліся на беларускіх землях у часы Вялікай Айчыннай вайны і адразу пасля яе заканчэння, вызначылі на дзесяцігоддзі развіццё беларускага грамадства і яго сацыяльных інстытутаў. Такім чынам, як адзначаў той жа В. Новікаў, пытанне прагрэсу па-за

² В. Н. Новиков, *Гуманизация социума – императив XXI века*, Минск 2010, с. 10.

³ С. И. Некрасов, Н.А. Некрасова, *Философия науки и техники: тематический словарь-справочник. Учебное пособие*, Орёл 2010, с. 198.

⁴ Я. С. Яскевич, *Социальная философия: антиномии человеческого бытия: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений*, Минск 2005, с. 404.

гісторыяй некарэктнае, таму, безумоўна, у нашым даследаванні мы будзем улічваць канкрэтныя гістарычныя рэаліі, і тое, якім чынам яны адгукаліся ў паэтычнай творчасці жанчын. Творы З. Бандарынай, Я. Пфляўмбаўм і іншых аўтараў Усходняй Беларусі сведчаць, што разуменне прагрэсу і прагрэсіўнага было звязана: а) з развіццём навукі і тэхнікі, а таксама сродкаў вытворчасці; б) са зменай (ці, прынамсі, з дэкларацыйнай зменаў) гендэрных роляў і ўзмацненнем пазіцый жанчыны ў грамадстве (часта гэта азначала ў партыі) і ў літаратуры.

Мы ужо адзначалі ў ранейшых даследаваннях⁵, што 20-я гады ХХ стагоддзя сталі часам масавага імкнення беларускіх жанчын у літаратуру, і гэтаму спрыялі як магчымасць набыцця адукацыі, так і палітыка сацыялізацыі жаночага насельніцтва, якая працягвала развіваць заваёвы жаночага руху Расійскай імперыі (напрыклад, А. А. Гужалоўскі ў кнізе “Сэксуальная рэвалюцыя ў БССР: 1919–1929 гг.” звяртае ўвагу, што жаночы рух ужо на пачатку ХХ стагоддзя набыў арганізацыйныя формы:

Адзін са шматлікіх жаночых гурткоў, што паўсталі ў той час на абшарах імперыі, з 1911 г. дзейнічаў у Мінску. Разам з патрабаваннямі сацыяльнага і эканамічнага вызвалення жанчын яго лідары ўключылі ў павестку дня змаганне з непадзельнай уладай ў сям’і бацькі і мужа. Падобны пункт не быў навіной для мінчанак, бо яшчэ ў 1890 г. газета “Мінскі лісток” заклікала маладых жанчын ...змагацца з мужам да канца, бо гэта перамога ёсць справа вялікай важнасці⁶.

Гэты пачын быў падтрыманы пад час лютаўскай рэвалюцыі, якая, на думку А. Гужалоўскага, выказанай у артыкуле “Фарміраванне структур грамадзянскай супольнасці ў Беларусі ў 1917 г.”, *была важным этапам на шляху грамадска-палітычнага самавызначэння жанчын, што перш за ўсё праявілася ў наданні ім выбарчых правоў*⁷. Пазней ужо большавіцкая партыя, якая прыйшла да ўлады, зрабіла пэўныя захады па вырашэнню гендэрнага пытання. Безумоўна, прагрэс у асэнсаванні заснавальнікаў марксісцкай тэорыі быў цесна звязаны з развіццём сродкаў вытворчасці і спадзяваннем на рэвалюцыйныя пе-

⁵ Гл. А. Данільчык, *І не дбай аб ціхім ічасці*, [у:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Мінск 2017, с. 3–47.

⁶ А. Гужалоўскі, *Сэксуальная рэвалюцыя ў БССР: 1919–1929 гг.*, Мінск 2017, с. 15.

⁷ А. Гужалоўскі, *Фарміраванне структур грамадзянскай супольнасці ў Беларусі ў 1917 г.*, “Беларускі гістарычны часопіс” 2017, № 6 (215), с. 9.

раўтварэнні грамадства. І гэтыя пераўтварэнні пачалі найбольш хутка адбывацца ў беларускім соцыуме пасля таго, як больш-менш усталявалася савецкая ўлада.

У першую чаргу, адбывалася перабудова грамадскіх інстытутаў і працоўных адносін, услаўленая ў паэзіі шматлікіх аўтараў-маладнякоўцаў, якія, у адрозненні ад больш абачлівых і мудрых Янкі Купалы і Якуба Коласа, адразу сталі радасна вітаць гэтыя змены, як Андрэй Александровіч у вершы “На заводзе...” (1925):

І сталь, і чыгун заскрыгочуць,
заскрыгоча жалеза й бетон.
Запяе з імі песню рабочы,
і дынамо скіне свой стогн.

Няхай сонца званіцы ліжа,
а нас – электрычнасці свет.
Наша мэта ўсё бліжай і бліжай –
яна вабіць, наперад заве!⁸

Ці Іда Чырвань: *Старое зруйнаўце – / Яму з шляху йсці. / Мы сваё будзем, / Мы наперадзе*⁹. Вельмі часта такія вершы мелі налёт дэкларатыўнасці, паколькі не заўсёды ўдакладнялася, што менавіта маецца на ўвазе пад “старым”, а што пад “новым”, тэхнічны прагрэс вітаецца амаль да адмаўлення мінулай рэчаіснасці, напрыклад, у вершы Міхася Чарота “Скокі на могілках”:

Мы пад грукат машын, песні фабрыкаў
Пераскочым курган і бяздонне балот,
І дзень будучы прыйдзе к нам страннікам
У адзенні святых пазалот¹⁰.

Калі гаварыць пра тэхнічны прагрэс, то ў дадзеным выпадку гаворка ідзе не толькі пра тэхнізацыю грамадства, але і пра механізацыю штодзённага жыцця. Урбанізацыя, развітанне з вёскай, супрацьпастаўленне горада і вёскі, распаўсюджанае ў творах маладнякоўцаў, з’яўляліся часткай больш шырокай тэмы супрацьстаяння цывілізацыі і культуры, у тым ліку і індустрыялізацыі сельскай гаспадаркі, якая ў маладнякоўскай паэзіі часта выяўлялася ў агульнарэпаўсюджаных

⁸ А. Александровіч, *На заводзе...*, “Маладняк” 1925, № 7, с. 38.

⁹ І. Чырвань, *Маладняку*, [у:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Мінск 2017, с. 101.

¹⁰ М. Чарот, *Скокі на могілках*, [у:] М. Чарот, *Завіруха*, Мінск 1922, с. 6.

формах: *Колькі ня смейся, о, поле! выбачай – / Больш горад заве сваёй казкай*¹¹ (Акіліна Мясешкіна “Вясна”, 1926). У пэўным сэнсе гаворка ідзе пра агульныя месцы тагачаснай паэзіі, напрыклад, падобнае чытаем у вершы Леанідава (пазней вядомага як Юрка Лявонны) “У цягніку” (1926): *Іскры снопам. Управа, улева, / Ліхтары па шляху – нібы скок; / Прабачайце палі Магілева – / Да Менску цягнік павалок!...*¹²

У плане адлюстравання тэхнічнага прагрэсу розніцы паміж паэзіяй мужчын і жанчын няшмат. Тэма індустрыялізацыі ўвасаблялася ў смелых і яскравых паэтычных вобразах з пазітыўнымі канатацыямі, напрыклад у вершы Алены Цапрынскай “Кахаю Беларусь” (1925):

Кахаю моцай, бляскам току электрычнага,
Што сонцам-чарам апраменіць край,
Калі і паляшук задзівіць энергічнасцяй
І загрыміць з пагрозай: не чапай!

Кахаю палкасцяй агонь-каня сталёвага,
Што нетрам і аблогам дзень і ноч
Развозіць творчы дух, жыццё адумысловае,
Наперад, напралом імчыць наўскач¹³.

Услаўленне дынамікі жыцця, звязанае з навукова-тэхнічным прагрэсам, датычылася як сельскай гаспадаркі, так і прамысловасці, як у вершы Зіны Кагановіч “Завод” (1931):

Больш не стрымаць, не стрымаць гэтых колаў
Б’е па металу метал.
Вось ён завод, працазвоністы волат.
Вось дзе дынаміка хваль!
О, ты прыгожасць індустрыі светлай,
Крокаў ліхіх уладар,
Дойдзем мы, дойдзем з табою да мэты
Ў гімнах усплёскаў жыцця¹⁴.

Аднак, што датычыцца сацыяльнага прагрэсу, тут назіраецца іншая карціна. Нельга не адзначыць, што ў пэўным сэнсе прагрэс разумеўся жанчынамі як магчымасць вырвацца з вузкага кола сямейных абавязкаў і жыць насычаным сацыяльным жыццём. Гэта, бадай,

¹¹ А. Мясешкіна, *Вясна*, [у:] *Бліскавіцы...*, с. 83.

¹² Леанідаў, *У цягніку*, “Савецкая Беларусь” 1926, № 59 (14 сакавіка).

¹³ А. Цапрынская, *Кахаю Беларусь*, [у:] *Бліскавіцы...*, с. 253.

¹⁴ З. Кагановіч, *Завод*, [у:] *Бліскавіцы...*, с. 216.

асноўнае адрозненне паэзіі, напісанай жанчынамі, ад паэзіі мужчын, для якіх такой праблемы не стаяла ад пачатку. З гэтага пункту гледжання цікавай з’яўляюцца і “масавая” паэзія, якая, не зважаючы на свае мэты, адлюстравала пераразмеркаванне роляў у грамадстве, ці, прынамсі, спробу такога пераразмеркавання. Думаю, што не памылюся, калі скажу, што пра вызваленне мужчын ніхто нідзе не пісаў: пісалі пра вызваленне селяніна, рабочага і г.д. або агулам пра вызваленне працоўных.

Сацыяльныя змены ў адноўленым грамадстве калі і не ўспрымаюцца станоўча, то ў любым выпадку ў творах ім даецца станоўчая ацэнка, такім чынам, можна весці гаворку аб сацыяльным заказе:

Маё сэрца не астыне
 ў смутку палыновым,
 бо іду я пуцявінай,
 пуцявінай новай!¹⁵ (Наля Маркава “Ціха...”)

Паняцце прагрэсу ў асэнсаванні жанчын мае пэўныя асаблівасці, паколькі было звязана яшчэ і са зменай сацыяльнай ролі жанчын. Менавіта сацыяльныя аспекты гэтага працэсу разглядала Алена Гапава ў артыкуле “Паміж войнамі: жаночае пытанне і нацыянальныя праекты ў Савецкай Беларусі і Заходняй Беларусі” і, трэба адзначыць, што творы беларускіх аўтарак выдатна іх адлюстроўваюць, як у вершы Ганны Брэсцкай:

Вецер – стары буян горы-гурбы мяце,
 Узнімае пуховыя хвалі...
 Я хачу сёння знішчыць мінуўшчыны сцень,
 Расквітацца з жаночай нядоляй¹⁶. (“Зімовае”, 1926)

Можна было б лічыць, што верш прысвечаны выключна асабістай сітуацыі, калі б гэты “мінуўшчыны сцень” не ўзнікаў то тут, то там і ў мужчынскай паэзіі. Дзіўна, але не зважаючы на папулярнасць калантаеўскага “крылатага эрасу”, прынамсі, у якасці тэзіса, гэты аспект у паэзіі беларускіх жанчын адлюстраваны вельмі слаба, “на ўзроўні” пацалункаў і шматкроп’яў, напрыклад, у Я. Пфляўмбаўм, то бок цялеснае разняволенне не знайшло амаль ніякага паэтычнага ўвасаблення і асэнсавання ў беларускай жаночай паэзіі гэтага перыяду:

¹⁵ Н. Маркава, *Ціха*, “Маладняк”, 1927, № 1, с. 46.

¹⁶ Г. Брэсцкая, *Зімовае*, [у:] *Бліскавіцы...*, с. 67.

На гарачых ад солі вуснах
я адчула цалунак мора
і чакала... чакала пакорна
яшчэ новых, такіх спакусных...

А пазней... адпачыла глыбока
у пяшчотах сярэбранай ночы...
і глядзела я любаму ў вочы,
бы ў прадонне, трывожным зрокам¹⁷.

Не будзе перабольшваннем сказаць, што кожнае 8-е сакавіка выклікала ўсплеск публіцыстычных матэрыялаў і публіцыстычных вершаў у прэсе. Характэрны з гэтага пункту гледжання верш “Да дня жанчыны” (сакавік, 1925), напрыклад, напісаны Наталляй Вішнеўскай:

Гэй, ляці, мая першая песня,
У кужэльную, шэрую вёску.
Гэй, туды, дзе у хаце курнай
Тчэ жанчына схіліўшыся кросны!¹⁸

Уласна кажучы, верш – гісторыя ператварэння забітай вясковай жанчыны, і паўтарае зноў жа агульны лейтматыў, пра тое, як было дрэнна раней, і як стала добра цяпер:

Ды напамні, што час падняволля
Знік у тхляні шэра-гуманнай,
Што праменьнямі новае сонца
На прадвесні ёй ззяе загнанай...
Што у цемры мінуўшчыны шэрай
Адышла жнейка вечна прыгонная,
І на месцы яе ў ззяньні новым жыцця
Ўстала сонца свабодных загонаў.¹⁹

Апафеозам паўстае заканчэнне верша, калі лірычная герайня *ўстала магутная, смелая, / Яснай долі сваёй будаўніца*. Новая рэальнасць успрымаецца як пазітыўная, і ў кантэксце тагачасных публікацый выглядае, безумоўна, прагрэсіўнай. Але ў чым заключаецца навізна гэтай долі і яе прагрэсіўнасць? Далёка не ўсе аўтаркі канкрэтызуюць свае агульныя пасылы.

¹⁷ Я. Пфляўмбаўм, *Джан-хот*, “Польмя” 1929, № 10, с. 103.

¹⁸ Н. Вішнеўская, *Да дня жанчыны*, [у:] З. Бандарына, Н. Вішнеўская, Я. Пфляўмбаўм, *Вершы*, Менск 1926, с. 23.

¹⁹ Тамсама, с. 24.

Верш К. Драбышэўскай “Давай дарогу бабе вольнай” быў надрукаваны ў зборніку “8 сакавіка”, выдадзеным у 1926 годзе. Адзначым, што паколькі гэтае імя сустракаецца ў сувязі толькі з адным вершам, то тэарэтычна за ім можа хавацца хто заўгодна, улічваючы, што пад псеўданімам “Марыля” ў згаданым зборніку апублікаваў верш З. Бядуля, але пакуль што будзем лічыць, што яго аўтарка ўсё ж такі жанчына. У вершы гаворка пакуль не ідзе аб пераразмеркаванні гендэрных роляў, аднак адлюстроўваецца “павышэнне” сацыяльнага статусу лірычнай гераіні. Верш уяўляе сабой расповед сялянкі ад першай асобы пра нешчаслівае жыццё з п’яным мужам (радкі гучаць вельмі актуальна і сёння, асабліва ў межах кампаній супраць хатняга гвалту): *А ён, разумны, прыдзе з шынку / Дзікі, п’яны, што чуць стаіць. / Да ніткі спусціць ўсё на рынку / І стане розуму вучыць*²⁰. У дадатак да ўсяго у вершы закранаецца і тэма негатыўнага стаўлення да жанчыны, як да чалавека з абмежаванымі разумовымі здольнасцямі: *І гаварылі: доўгі волас, / Зато кароткі бабскі вум...*²¹. Аднак прыйшла ўласць саветаў і адкрыла свет, каб новае жыццё каваць²². Пазітыўныя змены закранулі ў першую чаргу такую сферу, як адукацыя: *Цяпер сабе сама я пані: / Хаджу ў чытальню, ў клуб хаджу. / Ламацца нада мной не стане / Нішто, – я грамаце вучусь*²³. Дзякуючы адукацыі змянілася ў лепшы бок і жыццё лірычнай гераіні, такім чынам, гэты верш можна разглядаць як прыклад канструявання сацыяльнай міфалогіі.

Ганна Брэсцкая ў вершы “Хочацца жыць” (1931), апублікаваным ў “Беларускай работніцы і сялянцы”, паўтарае сюжэт Драбышэўскай ужо на “гарадскім” матэрыяле і зноў распавядае пра цяжкую жаночую долю: *Помню чорныя ночы бяссоння: / стынь, імгла... / ...Я адна... / Муж у піўной, / муж з другой. / У калысцы галодны дзіцёнак. / А на сэрцы – тупы боль...*²⁴. Аднак канфлікт вырашаецца нейкім цудоўным чынам сам па сабе дзякуючы ўдзелу гераіні ў сацыялістычным будаўніцтве: *Я стаю ля станка / ўсё мацнее рука*²⁵. Што адбывалася паміж дзвюма часткамі верша, падзеленымі рысай-шматкроп’ем,

²⁰ К. Драбышэўская, *Давай дарогу бабе вольнай*, [у:] *Зборнік 8 сакавіка*, Менск 1926, с. 9.

²¹ Тамсама, с. 8.

²² Тамсама, с. 9.

²³ Тамсама, с. 9.

²⁴ Г. Брэсцкая, *Хочацца жыць*, “Беларуская работніца і сялянка” 1931, № 4, с. 8.

²⁵ Тамсама.

не вельмі зразумела. Куды падзеліся дзіцёнак (вырас?) і муж (так і згінуў у піўной?) таксама не тлумачыцца.

Хацелася б звярнуць увагу на яшчэ адзін момант – у жаночай паэзіі 20–30-х гадоў практычна адсутнічае тэма мацярынства. З аднаго боку, гэта можна патлумачыць тым, што большасць аўтарак былі яшчэ вельмі маладымі асобамі, але з другога боку, гэта зноў жа можна разглядаць і з пункту гледжання абыходу пытанняў цялеснасці.

І з сацыяльным міфам атрымлівалася не ўсё так проста. Як вядома, для новай долі патрабавалася стварэнне новага быту, таму, як адзначае А. Гужалоўскі:

Сацыяльныя канструктары ў асобе партыйных ідэолагаў імкнуліся змяніць усе бакі жыцця соцыуму, у тым ліку сферу прыватнага жыцця чалавека, якая традыцыйна лічылася пазапалітычнай. Яны добра разумеці, што ўласна сацыяльнага вызвалення працоўных недастаткова, трэба змяніць звычайную свядомасць чалавека, яго быт, які быў моцна знітаваны з сусветам традыцыйных каштоўнасцей²⁶.

Але па сутнасці на справе часта заставалася ўсё па-старому.

На герань, на прымус і пялёнкі,
Ты змяніла любы камсамол,
А калісьці радасна і звонка
Заклікала верай новых дзён²⁷.

Гэта цытата з верша З. Бандарынай “Адыйшоўшым” (датуецца 1929 годам), у якім аўтарка адлюстроўвае дыялог з сяброўкай (ці былой таварышкай па камсамоле), якая выйшла замуж і выпала з актыўнага грамадскага жыцця. На пытанне, адкуль такія змены і хіба не адчыніліся яслі, у якіх можна пакінуць дзіця, і сталовыя, дзе можна паесці, замужняя сяброўка адказвае:

Засмяялася: “А што б сказаў мне Ясік?
Новы быт – колькі прыгожых слоў!
А на справе: кухня і пялёнкі.
А на справе брудныя наскі”.
І ў вачох счарнелаю вясёлкай
Дагаралі імшэту агні...²⁸

²⁶ А. Гужалоўскі, *Сэксуальная...*, с. 62.

²⁷ З. Бандарына, *Адыйшоўшым*, [у:] З. Бандарына, *Веснацвет*, Мінск 1931, с. 49.

²⁸ Тамсама.

Гэтая сітуацыя – калі, з аднаго боку, відаць спроба здзейсніць безумоўна прагрэсіўныя змены ў жыцці жанчын, такія як сацыялізацыя, удзел у грамадскім жыцці, а з другога боку, назіраецца відавочны рэгрэс, крок назад – выклікае ў лірычнай гераіні імкненне нейкім чынам вырашыць гэтую супярэчнасць. Адзначым, што хоць дзяржаўная палітыка і прадугледжвала адмову ад індывідуальна-сямейнага жыцця, у вершы мы бачым прыклад звычайнай патрыярхальнай сям’і, вяртанне да яе традыцыйных формаў. Прычым у адрозненні ад мноства чыста дэкларатыўных твораў, тут бачыцца рэальная гісторыя і рэальны роздум над праблемай:

У думках блытаных шукала я адказу.
 Выйсце дзе, ці ж поруч нам ісці?
 І прытульнасць ціхая абразай,
 Цені новыя рэальнасць спавілі.
 Кругагляд такі абмежаваны –
 Дабрабыт, кватэра, муж і сын;
 Малы свет кругом замураваны
 І мінулых успамінаў дым...²⁹

Уласна кажучы, гэты твор якраз і падцвярджае або занатоўвае тую сітуацыю, калі прагрэсіўныя ўстаноўкі даюць збой. Гэта і адбываецца на злome 20–30-х гадоў, калі ўсё пачынае вяртацца “на кругі свая”, хоць афіцыйная большавіцкая ідэалогія пэўны час актыўна змагалася з мяшчанствам, як з увасабленнем ідэалаў дробнай буржуазіі, аднак, на нашу думку, праблематыка верша З. Бандарынай больш шырокая. Ён выглядае хутчэй адзінкавым творам, дзе лірычная гераіня спрабуе асэнсаваць сітуацыю і знайсці з яе выйсце, пры тым, што большасць аўтараў ухваляюць тое становішча, якое ёсць. Больш за тое, у 30-я гады не ўхваляць сітуацыю становішча ўвогуле небяспечна. Таму многія паэткі перастаюць друкавацца, а тыя творы, што друкуюцца, выглядаюць даволі прымітыўна, і “жаночая” тэма з іх амаль знікае, як зніклі ў канцы 20-х гг. і жанаддзелы.

У цэлым, можна сказаць, што паэзіі беларускіх жанчын гэтага перыяду не халае рэфлексіі, крытычнага стаўлення ў адносінах да тых зменаў, якія прыходзілі ў іх жыццё, асабліва, што датычыцца вынікаў гэтых зменаў. Прагрэс часцей за ўсё разумеўся і адлюстроўваўся аднабакова без аналізу сацыяльнага становішча жанчын і сітуацыі ў грамадстве.

²⁹ Тамсама.

L I T E R A T U R A

- Aleksandrovič A., *Na zavodze...*, “Maladnâk” 1925, № 7 [Александровіч А., *На заводзе...*, “Маладняк” 1925, № 7].
- Âškevič Â. S., *Social’naâ filosofîâ: antinomiï čelovečeskogo bytiâ: učeb. posobie dlâ studentov vysš. učeb. zavedenij*, Minsk 2005 [Яскевич Я. С., *Социальная философия: антиномии человеческого бытия: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений*, Минск 2005].
- Bandaryna Z., *Adujšoŭšym*, [u:] Z. Bandaryna, *Vesnacet*, Minsk 1931 [Бандарына З., *Адыйшоўшым*, [y:] З. Бандарына, *Веснацвет*, Минск 1931].
- Brèsckaâ G., Ноцасса жыс’, “Belaruskaâ rabotnica isâlânka” 1931, № 4 [Брэсцкая Г., *Хочацца жыць*, “Беларуская работніца і сялянка” 1931, № 4].
- Brèsckaâ G., Zimovae, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskaj žanočajraèzîi mižvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Брэсцкая Г., *Зімовае*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Минск 2017].
- Capryn’skaâ A., *Kahaŭ Belarus’*, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskajžanočaj raèzîi mižvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Цапрынская А., *Кахаю Беларусь*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Минск 2017].
- Čarot M., *Skoki na mogilkah*, [u:] M. Čarot, *Zaviruha*, Minsk 1922 [Чарот М., *Скокі на могільках*, [y:] М. Чарот, *Завіруха*, Минск 1922].
- Čyrvan’ I., *Maladnâku*, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskajžanočaj raèzîi mižvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Чырвань І., *Маладняку*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Минск 2017].
- Daniľčyk A., *Krytyka i apalagetyka cyvilizacyi ŭ belaruskaj literatury 20–30-gadoŭ HH stagoddzâ*, “Bialorutenistyka Bialostocka” 2017, t. 9 [Данільчык А., *Крытыка і апалагетыка цывілізацыі ў беларускай літаратуры 20–30-гадоў ХХ стагоддзя*, “Bialorutenistyka Bialostocka” 2017, т. 9].
- Daniľčyk A., *I ne dbaj ab cihim ščasci*, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskaj žanočaj raèzîi mižvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Данільчык А., *І не дбай аб ціхім шчасці*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Минск 2017].
- Drabyšëŭskaâ K., *Davaj darogu babe vol’naj*, [u:] *Zbornik 8 sakavika*, Minsk 1926 [Драбышэўская К., *Давай дарогу бабе вольнай*, [y:] *Зборнік 8 сакавіка*, Менск 1926].
- Gužaloŭski A., *Farmiravanne struktur gramadzânskaj supol’nasci ŭ Belarusi ŭ 1917 g.*, “Belaruskî gîstaryčny časopis” 2017, № 6 (215) [Гужалоўскі А., *Фарміраванне структур грамадзянскай супольнасці ў Беларусі ў 1917 г.*, “Беларускі гістарычны часопіс” 2017, № 6 (215)].
- Gužaloŭski A., *Sëksual’naâ rëvalûcyâ ŭ BSSR: 1919–1929 gg.*, Minsk 2017 [Гужалоўскі А., *Сэксуальная рэвалюцыя ў БССР: 1919–1929 гг.*, Минск 2017].

- Kaganovič Z., *Zavod*, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskaj žanočaj raèzì mizvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Кагановіч З., *Завод*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Мінск 2017].
- Leanidaŭ, *U câgniki*, “Saveckâ Belarus’” 1926, № 59 (14 sakavika) [Леанідаў, *У цягніку*, “Савецкая Беларусь” 1926, № 59 (14 сакавіка)].
- Mâleškina A., *Vâsna*, [u:] *Bliskavičy: antalogiâ belaruskaj žanočaj raèzì mizvaennaga peryâdu*, Minsk 2017 [Мялешкіна А., *Вясна*, [y:] *Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду*, Мінск 2017].
- Markava N., *Ciha*, “Maladnâk” 1927, № 1 [Маркава Н., *Ціха*, “Маладняк” 1927, № 1].
- Nekrasov S. I., Nekrasova N.A., *Filosofiâ nauki i tehniki: tematičeskij slovar'-spravočnik. Učebnoe posobie*, Orël 2010 [Некрасов С. И., Некрасова Н.А., *Философия науки и техники: тематический словарь-справочник. Учебное пособие*, Орёл 2010].
- Novikov V. N., *Gumanizaciâ sociuma – imperativ XXI veka*, Minsk 2010 [Новиков В. Н., *Гуманизация социума – императив XXI века*, Минск 2010].
- Pflâŭmbaŭm Â., *Džan-hot*, “Polymâ” 1929, № 10 [Пфляўмбаўм Я., *Джан-хот*, “Польмя” 1929, № 10].
- Višneŭskaâ N., *Da dnâ žančyny*, [u:] Bandaryna Z., Višneŭskaâ N., Pflâŭmbaŭm Â., *Veršy*, Mensk 1926 [Вишнеўская Н., *Да дня жанчыны*, [y:] Бандарына З., Вишнеўская Н., Пфляўмбаўм Я., *Вершы*, Менск 1926].

S U M M A R Y

UNDERSTANDING PROGRESS IN THE BELARUSIAN WOMEN POETRY IN THE INTERWAR PERIOD

The economic industrialization in the 1920s and 1930s influenced the structure of the society. It was also present in fiction, particularly in poetry. In understanding women the concept of progress had certain peculiarities, since it was associated with the changes of social roles women performed. Just examine the works of Z. Bandaryn, E. Pflaumbaum and other authors of Eastern Belarus. They are an evidence that understanding progress was connected with: a) development of science and technology; b) changing (or at least declaring such changes) gender roles and strengthening the position of women in society (in the party) and in literature.

However, in female poetry of this period there is lack of reflection, a critical attitude towards the changes in women's lives, especially with regard to the results of these changes. Progress was understood and portrayed unilaterally without analyzing women's social status and their position in society.

Key words: scientific and technical progress, social progress, culture, gender roles, social mythology, women's poetry.